

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Metodika NS pro stanovení náhrady za duševní útrapy spojené s usmrcením blízké osoby

Na pozadí případu úmrtí novorozence, kdy došlo ke sporu mezi žalovanou nemocnicí a žalujícími pozůstalými, jejichž požadavky však byly značně přehnané,[1] Nejvyšší soud ČR v rozsudku sp. zn. 25 Cdo 894/2018, ze dne 19. 9. 2018, stanovil metodiku pro stanovení výše peněžitého odškodnění (náhrady) za duševní útrapy spojené s usmrcením blízké osoby.

Právo na náhradu za duševní útrapy spojené s usmrcením osoby blízké je s účinností od 1. 1. 2014 upraveno v ust. § 2959 nového občanského zákoníku (o. z.), který nově stanoví široké obecné pravidlo pro odčinění duševní újmy pozůstalých a nahrazuje předchozí systém odškodňování prostřednictvím zákonem stanovených paušálních částek. Jedná se o právo ryze osobního charakteru, které je svou povahou úzce spjato s osobou pozůstalého, neboť jeho cílem je přiměřeně vyvážit, popřípadě zmírnit nemajetkovou újmu vzniklou pozůstalému v jeho osobnostní sféře a odčinit zásah do práva na budování a rozvíjení rodinných vztahů. Újma, která se odčínuje, spočívá především v psychických útrapách (smutku, žalu) způsobených vnímáním smrti blízkého člověka; odčinit je však třeba i další citové strádání, jako např. šok ze zprávy o smrtelném úrazu blízké osoby, ztrátu životní perspektivy, obavy o budoucnost apod.

Přece paušální sazby?

Při určování náhrady za duševní útrapy spojené s usmrcením osoby blízké by její výše měla odrážet obecně sdílené představy o spravedlnosti a slušnosti. Soud se při úvaze o výši náhrady nemůže opřít pouze o svou volnou úvahu. Je třeba najít určitá objektivní hlediska, jež mohou být východiskem pro stanovení náhrady. Takovým hlediskem může být zákonodárcem nastavená výše odškodnění stanovená v § 444 odst. 3 zrušeného občanského zákoníku, ve znění účinném od 1. 5. 2004 do 31. 12. 2013. Podle ní náleželo za škodu usmrcením pozůstalým jednorázové odškodnění, a to:

- manželovi nebo manželce 240 000 Kč,
- každému dítěti 240 000 Kč,
- každému rodiči 240 000 Kč,
- každému rodiči při ztrátě dosud nenarozeného počatého dítěte 85 000 Kč,
- každému sourozenci zesnulého 175 000 Kč,
- každé další blízké osobě žijící ve společné domácnosti s usmrceným v době vzniku události, která byla příčinou škody na zdraví s následkem jeho smrti, 240 000 Kč.

Pokud pevné částky, tak je valorizovat

V zájmu zachování reálné hodnoty náhrad je však podle názoru NS třeba zohlednit i ekonomický vývoj společnosti. Nejvyšší soud považuje za účelné pro praxi (soudní i mimosoudní) pro zajištění automatické valorizace náhrad vázat jejich vyčíslení na ukazatel průměrné hrubé měsíční nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství za rok předcházející smrti poškozeného. Za základní částku náhrady lze přitom považovat v případě nejbližších osob (manžel,

rodiče, děti) dvacetinásobek průměrné mzdy.

Když dojde ke sporu

Soud musí při úvaze o přiměřenosti navrhované satisfakce za nemajetkovou újmu vzniklou na osobnosti fyzické osoby především vyjít jak z celkové povahy, tak i z jednotlivých okolností konkrétního případu, musí přihlídnout např. k intenzitě, povaze a způsobu neoprávněného zásahu, k charakteru a rozsahu zasažené hodnoty osobnosti, k trvání i vlivu vzniklé nemajetkové újmy pro postavení a uplatnění postižené fyzické osoby ve společnosti apod. Vycházet je přitom třeba z principu proporcionality tak, že soud porovná částky této náhrady přisouzené v jiných případech, a to nejen obdobných, ale i dalších, v nichž se jednalo o zásah do jiných osobnostních práv, zejména do práva na lidskou důstojnost. Jinými slovy způsobem, jak lze dosáhnout relativně spravedlivého vyčíslení výše relativně (peněžní resp. peněžité) náhrady, je zohlednění částek přiznaných v jiných srovnatelných řízeních, současně při respektování předem jasných a pevných kritérií.

Kriteria pro stanovení výše odškodnění

Způsob a výše přiměřeného zadostiučinění musí být podle ust. § 2957 o. z. určeny tak, aby byly odčiněny i okolnosti zvláštního zřetele hodné. Jimi jsou úmyslné způsobení újmy, zvláště pak způsobení újmy s použitím lsti, pohrůžky, zneužitím závislosti poškozeného na škůdci, násobením účinků zásahu jeho uváděním ve veřejnou známost, nebo v důsledku diskriminace poškozeného se zřetelem na jeho pohlaví, zdravotní stav, etnický původ, víru nebo i jiné obdobně závažné důvody. Vezme se rovněž v úvahu obava poškozeného ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví, pokud takovou obavu hrozba nebo jiná příčina vyvolala. Výčet okolností vyjmenovaných v ust. § 2957 o. z., které představují obecné zásady pro stanovení výše náhrady za nemajetkovou újmu (jde o okolnosti zvláštního zřetele hodné, které se mohou vyskytnout i při usmrcení či závažném ublížení na zdraví), je pouze demonstrativní, a je tedy třeba zohlednit i další okolnosti jak na straně pozůstalého, tak i na straně škůdce. Ust. § 2959 o. z. je právní normou s relativně neurčitou hypotézou, tj. právní normou, která přenechává soudu, aby podle svého uvážení v každém jednotlivém případě vymezil sám hypotézu právní normy z předem neomezeného okruhu okolností. Úvahu odvolacího soudu ohledně výše náhrady za duševní útrapy spojené s usmrcením osoby blízké by v rámci dovolacího řízení bylo možno revidovat, jen pokud by byla zjevně nepřiměřená.

Na straně pozůstalého je významná zejména intenzita a kvalita jeho vztahu se zemřelým, věk zemřelého a pozůstalých, případná existenční závislost na zemřelém a případné poskytnutí jiné satisfakce, dodává NS. Kritéria odvozená od osoby škůdce jsou především postoj škůdce ke škodní události, dopad události do jeho duševní sféry, forma a míra zavinění a v omezeném rozsahu i majetkové poměry škůdce. Majetkové poměry škůdce coby kritérium stanovení náhrady nemajetkové újmy je nezbytné vnímat toliko jako výjimečný nástroj zmírnění přílišné tvrdosti zákona. Kritériem zkoumání majetkových poměrů škůdce nesmí být chápáno tak, že je přímá úměrnost mezi rozsahem majetku škůdce a výší náhrady. Majetkové poměry škůdce tedy zásadně nehrají roli pro odstupňování výše náhrady; jsou významné pouze z hlediska toho, aby výše náhrady pro něj nepředstavovala likvidační důsledek.

Právně systematický kontext

Dále Nejvyšší soud ČR v rozsudku spis zn. 25 Cdo 894/2018, ze dne 19. 9. 2018, dodal, že má-li mít orientační určení výše náhrad způsoblost sjednotit soudní praxi, měla by základní částka být modifikována s ohledem na specifické okolnosti na straně škůdce či poškozeného zpravidla již jen v řádu desítek procent, nikoli vícenásobků.

Funkcí náhrady nemajetkové újmy je primárně funkce satisfakční, tj. přiměřeně s ohledem na všechny okolnosti konkrétního případu, a tím účinně vyvážit a zmírnit nepříznivý následek neoprávněného zásahu. Soukromoprávní povaze osobnostních práv odpovídá tedy především satisfakční funkce jejich ochrany. Úprava odpovědnosti za újmu v českém právu až na výjimky neplní represivní funkci, tu přenechává občanské právo zásadně trestnímu, resp. správnímu právu. Důvodem nepřipustnosti sankčních náhrad újmy je i možný likvidační účinek na škůdce a vznik bezdůvodného obohacení na straně poškozeného. Sankční (preventivně-sankční) funkci ve smyslu punitivním (trestajícím) lze snad výjimečně připustit v případech zásahů do práva na čest, důstojnost, popřípadě soukromí ze strany informačních médií.

Terezie Nývltová Vojáčková

[1] Matka žádala 3.250.000 Kč, otec 2.000.000 Kč, prarodiče 2krát 180.000 Kč, 150.000 Kč a 160.000 Kč, přičemž již předtím obdrželi od pojišťovny zdravotnického zařízení matka 750.000 Kč, otec 500.000 Kč, prarodiče 2krát 70.000 Kč, 100.000 Kč a 90.000 Kč, což bylo v soudním řízení shledáno dostatečným.

© EPRAVO.CZ – Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Nový zákon o veřejných dražbách, aukce a obálkové metody](#)
- [Pohled přes hranice – natáčení pornografických klipů jako důvod výpovědi z nájmu bytu](#)
- [Nařízení EU o umělé inteligenci a jeho dopady na využití jazykových modelů v advokátní praxi](#)
- [Revize zájezdové směrnice: co přináší, co hrozilo a co to znamená pro praxi](#)
- [Kupní smlouva o převodu nemovitosti bez uvedení výše kupní ceny](#)
- [Druhá „tlačítková novela“: povinné tlačítko pro odstoupení od smlouvy](#)
- [Souhlas s veřejným užíváním pozemku jako překážka nároku na bezdůvodné obohacení – nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2541/25](#)
- [Kupní smlouva bez přesného určení kupní ceny](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 36.: Doložka o mlčenlivosti](#)
- [Detekce podezřelého obchodu v kontextu hazardních her](#)
- [AI omnibus](#)